

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Козленко О. О.

ВСТУП

Після встановлення незалежності України законодавець сформував розгалужену та достатньо комплексну систему нормативно-правового забезпечення прав та свобод дітей, що включає нормативні акти різної юридичної сили та охоплює широке коло суспільних відносин у сфері охорони дитинства. Так, Україна є учасницею значної кількості міжнародних договорів і документів у сфері прав дитини, активно імплементує норми міжнародного права та механізми міжнародного захисту неповнолітніх у національне законодавство. Водночас у сучасних умовах підходи до розуміння, інституційного забезпечення та практичного втілення прав дітей зазнають суттєвих трансформацій через те, що держава приділяє більше уваги інтересам дитини, удосконалює механізми контролю за дотриманням законодавства, розвиває систему соціально-правового захисту та залучає громади до вирішення питань дитинства в умовах децентралізації.

Незважаючи на обсяг нормативних змін, низка проблем залишається невирішеною. Зокрема, законодавчо досі не передбачено окремої кримінальної відповідальності за вербування, втягування або рекрутування дітей до участі у збройних конфліктах, відсутні спеціальні правові норми, що визначають особливості реалізації та захисту прав дітей в умовах міжнародного збройного протистояння на території України. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання доцільності та ефективності імплементації міжнародних механізмів захисту прав дитини, адже практика їх застосування у державах-розробниках далеко не завжди демонструє достатній рівень реального захисту, що потребує ґрунтовного наукового аналізу та адаптації до українських умов.

Проблематика захисту прав дітей набуває нового виміру після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Агресор системно і цілеспрямовано посягає на фундаментальні права українських дітей через обстріли шкіл, лікарень та інших об'єктів цивільної інфраструктури позбавляють їх права на освіту, охорону здоров'я, безпечний розвиток. Окупаційні адміністрації здійснюють

примусове переміщення неповнолітніх на територію РФ, перешкоджають їх поверненню, намагаються нав'язати російську ідентичність та використовують дітей у пропагандистських і мілітаристських цілях. Такі зухвали та грубі порушення призвели до відкриття в Україні понад тисячі кримінальних проваджень, що робить питання притягнення винних до відповідальності сферою особливого державного пріоритету.

Поряд із безпосередніми злочинами проти дітей, тривалий характер війни спричинив глибокі соціально-економічні та психологічні наслідки, зокрема зростання рівня бідності, погіршення демографічної ситуації, збільшення соціальної нерівності, внутрішнє переміщення сімей та зростання соціальної напруги створюють додаткові ризики порушення прав дітей та ускладнюють механізми їх захисту, підсилюючи потребу в ефективній роботі правоохоронної системи¹.

В цих умовах роль Державного бюро розслідувань у забезпеченні прав дитини значно зростає, зокрема через проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганнями на дітей з боку представників влади, військових, правоохоронців та інших суб'єктів, наділених державними повноваженнями. Саме діяльність цього органу є ключовою у документуванні воєнних кримінальних правопорушень проти дітей, фіксації фактів депортації, примусового переміщення, неналежного поводження, перевищення влади чи службових повноважень, а також у встановленні обставин, що свідчать про мілітаризацію чи пропагандистське використання неповнолітніх, виконуючи вкрай важливу роль щодо встановлення фактів службової недбалості посадовців, співучасті представників окупаційних адміністрацій, фактів незаконного позбавлення волі, катування, насильства, приховування даних про дітей, перешкоджання їх поверненню та інших злочинів, у яких співробітники державних структур можуть бути причетними.

Таким чином, забезпечення прав дитини в Україні в умовах воєнного стану постає як комплексне завдання, яке поєднує нормативний розвиток, ефективність правоохоронних механізмів, адаптацію міжнародних стандартів та інституційну спроможність всіх органів публічної влади, до яких відноситься і Державне бюро розслідувань, яке

¹ Opatskyi, R. Protection of children's rights as a component of the national security of Ukraine. In International and national security: Theoretical and applied aspects: Theses of the 5th international scientific-practical conference. 2021. pp. 65-68). Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15728/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9D%D0%92-2021_%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86-1_%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.pdf

має потенціал стати ключовою ланкою у протидії злочинам, що посягають на права неповнолітніх, та у забезпеченні невідворотності відповідальності за такі діяння.

1. Національні механізми забезпечення прав дитини в умовах воєнного стану

Однією з ключових функцій демократичної держави є створення ефективної системи гарантій і механізмів, що забезпечують дотримання та реальний захист прав людини. У цій системі пріоритетним виступає охорона життя і здоров'я особи, її честі, гідності, недоторканності та безпеки, які Конституція України визначає найвищими соціальними цінностями. Особливого значення ці гарантії набувають у періоди дії надзвичайних правових режимів, коли нормальні умови життєдіяльності суспільства порушуються, а ризики для вразливих груп населення суттєво зростають².

Події останнього десятиліття, зокрема анексія Автономної Республіки Крим, збройний конфлікт на сході України в межах Антитерористичної операції, а згодом і повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, стали безпрецедентним викликом для національної системи захисту прав людини. Запровадження воєнного стану загострило питання належного забезпечення прав дітей, які об'єктивно є найбільш уразливою соціальною групою в умовах збройної агресії. Починаючи з 2014 року, українські діти змушені переживати наслідки війни як безпосередні очевидці руйнувань, загрози життю, вимушеного переміщення та втрати домівок. Значна кількість із них зазнала психологічних травм, фізичного насилля, а окремі випадки свідчать про залучення неповнолітніх до бойових дій. Особливо резонансним є питання примусової депортації та переміщення українських дітей на територію Російської Федерації або тимчасово окуповані території, що є грубим порушенням міжнародного гуманітарного та міжнародного прав людини. У цих умовах забезпечення належного захисту порушених прав дитини, їх відновлення та запобігання подальшим порушенням стає одним із визначальних напрямів діяльності національних і міжнародних інституцій,

² Корж І. Ф., Окремі проблеми забезпечення прав людини в Україні. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 грудня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. 148 с. С.56-58 URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zahyst_prav_lyudyny_v_ukrayini_suchasnyy_stan_ta_perspektyvy_vdoskonalennya_2023.pdf

ефективність механізмів реагування яких визначає здатність держави виконувати свої зобов'язання щодо дітей у ситуації воєнного стану³.

Після початку збройної агресії Російської Федерації проти України держава була змушена оперативно формувати нормативно-правові засади, здатні забезпечити захист прав і свобод громадян, зокрема дітей, на територіях, що постраждали від окупації та бойових дій. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення 15 квітня 2014 року Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»⁴, який визначив особливості реалізації прав осіб, включно з дітьми, у ситуації, коли державні інституції не можуть здійснювати свої повноваження у повному обсязі через встановлення окупаційного режиму.

У жовтні 2014 року Президент України окремим указом наголосив на необхідності нормативного врегулювання питань освіти дітей, чії батьки є учасниками бойових дій, а також дітей військовослужбовців, які загинули під час проведення Антитерористичної операції, що як раз сприяло формуванню правових механізмів, спрямованих на забезпечення рівного доступу таких дітей до освітніх послуг та додаткової державної підтримки⁵. З метою розширення соціальних гарантій для дітей, які постраждали внаслідок війни, та сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, у 2016 році прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми», який удосконалив інструменти соціальної допомоги, механізми надання пільг і державних виплат, а також підвищив рівень міжвідомчої взаємодії у сфері захисту дитинства⁶.

У 2017 році держава зробила черговий крок у вибудовуванні системи захисту дітей, які зазнали впливу війни через затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, який дозволив офіційно визнавати факти завдання шкоди дитині, систематизувати дані про постраждалих неповнолітніх та

³Сусь Ю.С., Білоусова К.В. До питання захисту дітей в умовах воєнного стану. Український освітньо-науковий медичний простір, No 1(2).2024.С.1 – 13. URL: <https://ua-medical.com/index.php/journal/article/view/12/9>

⁴ Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

⁵ Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян. Указ Президента України від 29.10.2014 № 835/2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835/2014#Text>

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми. Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Text>

забезпечувати їхню адресну підтримку відповідно до встановлених державних гарантій⁷.

Запровадження в Україні воєнного стану у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації 24 лютого 2022 року актуалізувало питання негайного посилення системи національного захисту прав дітей, які стали жертвами збройної агресії. Уже в перші тижні війни державні інституції були змушені оперативно адаптувати правове регулювання у сфері охорони дитинства до умов, у яких діти зазнавали загроз життю, здоров'ю, сімейному середовищу та свободі пересування⁸.

Протягом 2022 року Кабінет Міністрів України ініціював низку змін до нормативно-правових актів, спрямованих на створення оперативних механізмів реагування з боку органів влади та системи соціального захисту. Зокрема, його постановою № 302 від 17 березня 2022 року запроваджено діяльність Координаційного штабу з питань захисту прав дитини під час війни, який став центральним елементом міжвідомчої взаємодії, забезпечуючи координацію роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо організованої евакуації дітей, їх безпечного розміщення, задоволення першочергових соціальних, медичних та психологічних потреб, а також здійснення системного моніторингу дотримання прав дітей у регіонах, охоплених бойовими діями⁹.

Наступним кроком державного реагування стало ухвалення 22 березня 2022 року постанови Кабінету Міністрів України № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану», положення якої були спрямовані на оперативне регулювання діяльності дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, визначаючи, що на період дії надзвичайного чи воєнного стану такі сімейні форми виховання можуть тимчасово приймати дітей, які залишилися без батьківської опіки, у межах установлених законодавством лімітів, а також було розширено положення щодо роботи органів опіки та піклування, що дало змогу оперативно влаштовувати дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до функціонуючих прийомних

⁷ Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 05.04.2017 № 268 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

⁸ Сірант М.М., Маркін С.І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. № 2.2024 С. 694-696 URL: http://lsej.org.ua/2_2024/174.pdf

⁹ Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 302.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

сімей і дитячих будинків сімейного типу з метою забезпечення безперервності опіки над дітьми, які опинилися в зоні ризику через бойові дії, та створення правових передумов для їх негайного захисту й підтримки.¹⁰

Одним із ключових напрямів державної політики у сфері захисту прав дитини в умовах воєнного стану є забезпечення безперервності освіти та безпеки учасників освітнього процесу. Так, Закон України «Про охорону дитинства» закріплює право кожної дитини на доступну й якісну освіту, що не може бути обмежене навіть в умовах надзвичайних загроз¹¹. У цьому контексті важливим міжнародним кроком стало приєднання України до Декларації про безпеку шкіл,¹² яка закликає держави утримуватися від дій, що створюють перешкоди для навчання, та запроваджувати механізми захисту освітніх закладів у період збройних конфліктів зокрема через моніторинг атак на освітню інфраструктуру, забезпечення умов для безперервного навчання та відновлення пошкоджених навчальних закладів. Після запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 року Міністерство освіти і науки України було змушене оперативно реагувати на загрози життю та безпеці дітей і педагогів. Уже 25 лютого МОН надіслало рекомендаційного листа щодо тимчасового припинення навчання у всіх закладах освіти та оголошення двотижневих канікул.¹³ Згодом, 7 березня 2022 року, міністерство надало роз'яснення стосовно застосування трудового законодавства в умовах воєнного стану, рекомендувавши організовувати дистанційну роботу для працівників, які не можуть фізично прибути до місця роботи, але мають можливість виконувати обов'язки віддалено¹⁴. 28 березня 2022 року МОН видало наказ, яким зобов'язувало заклади забезпечувати зарахування дітей, які змінили місце проживання або навчання через бойові дії, а також організовувати освітній процес у найбільш безпечних форматах, тобто дистанційному, змішаному чи сімейному. Правові

¹⁰ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану По-станова Кабінету Міністрів України від 22.03.2022 №349.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>

¹¹ Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

¹² Декларація про безпеку шкіл. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spivpratsya-2/deklaratsiya-pro-bezpeku-shkil>

¹³ Про організацію освітнього процесу: Лист Міністерства освіти і науки від 25.02.2022 № 1/3276-22. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86140/

¹⁴ Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні: Наказ Лист Міністерства освіти і науки від 28.03.2022 №274. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86134/

гарантії продовження освіти були суттєво посилені після ухвалення 15 березня 2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, яким було мінімізовано ризики освітніх втрат серед дітей, вимушених покидати домівки або виїжджати за кордон, через забезпечення безперервності освіти¹⁵.

Одним із важливих рішень уряду у сфері безпеки дітей стало ухвалення постанови КМУ № 940 від 23 серпня 2022 року, якою вдосконалено механізм проведення евакуації з визначенням переліку закладів у безпечних регіонах для термінового переміщення дітей з урахуванням їх віку та стану здоров'я, що посилило спроможність держави оперативно реагувати на загрози життю та здоров'ю неповнолітніх і малолітніх дітей¹⁶.

В умовах збройної агресії міжнародне гуманітарне право покладає на держави обов'язок забезпечувати максимальний рівень захисту цивільного населення, зокрема дітей, які є найбільш вразливою категорією. Україна, виконуючи свої міжнародно-правові зобов'язання, активно застосовує норми міжнародного гуманітарного та міжнародного права прав людини для створення правових гарантій безпеки дітей у воєнний період. Законодавчі та інституційні механізми, сформовані державою, спрямовані на запобігання порушенням прав дитини, забезпечення їхнього документування, відновлення порушених прав і притягнення винних до відповідальності. Однак ефективність міжнародно-правових механізмів значною мірою ускладнюється систематичним і грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права з боку держави-агресора. Масштабні обстріли цивільної інфраструктури, примусова депортація та переміщення дітей, насильницьке розлучення дітей із сім'ями, блокування гуманітарних коридорів створюють додаткові виклики для України та потребують посилення внутрішнього механізму захисту.

У цьому контексті спеціальна роль належить правоохоронним органам України, які забезпечують фіксацію, розслідування та правову кваліфікацію злочинів, вчинених щодо дітей. Національна поліція, Офіс Генерального прокурора, Служба безпеки України та інші органи ведуть системну роботу з документування фактів воєнних злочинів, зокрема порушень прав дітей, що є необхідною умовою як для притягнення

¹⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного ста-ну, надзвичайної ситуації або надзвичайного ста-ну: Закон України 15.03.2022 № 2126-IX.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

¹⁶ Про внесення змін до деяких постанов Кабіне-ту Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації: Постанова Кабінету Міністрів України 23.08.2022 № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2022-%D0%BF#Text>

винних до відповідальності, так і для подальшого відновлення прав постраждалих дітей на національному та міжнародному рівнях¹⁷. Особливе місце у цьому механізмі займає Державне бюро розслідувань, яке в умовах воєнного стану отримало розширені завдання у сфері протидії воєнним злочинам. Державне бюро розслідувань здійснює розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із бездіяльністю, недбалістю або зловживаннями посадовців українських органів влади чи військових формувань, якщо такі дії призводять до порушення прав і безпеки дітей. Такий підхід сприяє зміцненню довіри до державних інституцій, підвищує рівень внутрішнього контролю та забезпечує реальне виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо захисту дітей під час війни.

Таким чином, у ситуації збройної агресії процес забезпечення прав дитини вимагає синхронної дії міжнародно-правових механізмів та національних інституцій. Попри перешкоди, зумовлені агресивною політикою Російської Федерації, Україна продовжує зміцнювати власні механізми захисту, удосконалюючи діяльність правоохоронних органів, судової системи та органів державного управління для забезпечення максимально можливого рівня безпеки та правового захисту дітей¹⁸.

2. Характеристика інституційної спроможності ДБР щодо забезпечення прав дітей

Забезпечення прав дітей є фундаментально важливим елементом підтримання законності та правопорядку в державі, а ефективність цього процесу значною мірою залежить від належної організації діяльності системи національних інституцій, уповноважених здійснювати адміністративно-правові механізми у сфері охорони дитинства. У науковій літературі традиційним є підхід, відповідно до якого суб'єкти публічного адміністрування охоплюють органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інші інституції, наділені владними управлінськими повноваженнями, які виконують законодавчо визначені функції щодо забезпечення прав та інтересів дітей. Окреме місце у цій системі посідають органи, що мають змішану

¹⁷ Ганзевич В., Томіна В. Проблематика отримання статусу дитини, постраждалої внаслідок воєнних дій в Україні. Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні. Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу 14-15 березня 2024 року, м. Київ. Київ : Алерта, 2024. 344 с. С.23-25 URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20022/1/ZAPONZU.pdf>

¹⁸ Oksana Moroz, Valery Bondar, Yuriy Khatniuk Protection of children's rights as a component of Ukraine's national security. Social & Legal Studios. 2023. Vol. 6, No. 3. P. 104-110 URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/Social%20and%20Legal%20Studios_Vol.6_No.3_2023_104-110.pdf

або допоміжну компетенцію, зокрема Верховна Рада України, Президент України та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини¹⁹.

У межах загальної характеристики зазначених суб'єктів доцільно виокремити дві групи, першу з яких становлять органи загальної компетенції, що визначають стратегічні пріоритети державної політики щодо захисту прав дітей, забезпечують нормативне регулювання, організовують діяльність виконавчої влади, координують реалізацію державних програм у сфері охорони дитинства, тобто формують засади державного управління у відповідній сфері та забезпечують контроль за виконанням покладених на державу обов'язків щодо дітей. До другої групи відносяться суб'єкти спеціальної компетенції, які безпосередньо здійснюють заходи із захисту прав дітей, реагують на загрози їхньому життю, здоров'ю та благополуччю, а також забезпечують документування й усунення порушень²⁰. У цій категорії провідну роль відіграє Державне бюро розслідувань, інституційна спроможність якого суттєво зросла в умовах збройної агресії проти України, оскільки саме цей правоохоронний орган виконує важливу функцію у системі захисту прав дитини, здійснюючи розслідування кримінальних правопорушень, спрямованих щодо неповнолітніх, зокрема фактів незаконного переміщення та депортації дітей, актів насильства, посягань на життя і здоров'я, а також воєнних злочинів, які стосуються цивільного населення. Інституційна спроможність Державного бюро розслідувань у цій сфері посилюється його здатністю своєчасного реагування на випадки службової недбалості, бездіяльності або зловживання владою з боку посадових осіб сектору безпеки і оборони, порядок роботи яких прямо впливає на безпеку дітей у зоні проведення бойових дій, що створює додаткові гарантії дотримання прав дитини та запобігає порушенням з боку представників державних структур²¹.

Ефективність діяльності Державного бюро розслідувань у сфері захисту прав дітей проявляється і в налагодженій взаємодії з органами опіки і піклування, соціальними службами, підрозділами Національної поліції України та іншими правоохоронними органами, що забезпечує

¹⁹ Вороніна Ю. С. Теорія та практика публічного управління та адміністрування : навчальний посібник. М. елітополь : ТОВ «Колор Принт», 2020. 204 с. URL: https://eprints.mduu.org.ua/id/eprint/9019_1/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%284%29%20%281%29.pdf

²⁰ Волкова І.І. Інституційна система суб'єктів, які забезпечують захист прав дитини. Актуальні питання юридичної науки. Правова позиція, № 3 (32), 2021. С.87-90 URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/3/16.pdf>

²¹ Труба Р. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань. Дис... докт. філософії за спец. 081—Право. Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020. 172 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0821U100104>

комплексний підхід до реагування на порушення. Таким чином, Державне бюро розслідувань виступає невід'ємною складовою національного механізму забезпечення прав дитини, а його інституційна спроможність є важливою передумовою ефективного функціонування системи державного захисту дітей, особливо в умовах збройної агресії.

У межах реалізації покладених на нього функцій Державне бюро розслідувань не лише здійснює кримінальне переслідування осіб, винних у порушеннях прав дитини, а й бере участь у формуванні державної політики у сфері протидії злочинності, зокрема тих її проявів, що безпосередньо зачіпають права та інтереси неповнолітніх²². Інституційна спроможність органу виявляється у здатності комплексно оцінювати криміногенну ситуацію, пов'язану з посяганнями на дітей, і пропонувати Кабінету Міністрів України відповідні нормативні та організаційні механізми удосконалення державної політики у сфері їхнього захисту. Так, відповідно до положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Бюро забезпечує підготовку пропозицій щодо запровадження або змін законодавчих і підзаконних актів, що регулюють питання відповідальності за злочини проти дітей, механізми взаємодії правоохоронних органів у сфері захисту дитинства, порядок документування воєнних злочинів, а також особливості реагування на кримінальні правопорушення в умовах збройної агресії²³. Така нормотворча діяльність є важливою складовою інституційної спроможності органу, оскільки сприяє формуванню ефективного середовища для захисту прав дітей на національному рівні та вдосконаленню міжвідомчої взаємодії.

Участь Державного бюро розслідувань у розробці державної політики також має практичний вимір, адже орган постійно аналізує обставини та тенденції вчинення злочинів проти неповнолітніх, узагальнює інформацію щодо порушень прав дітей у різних регіонах, включаючи території, що зазнали збройної агресії, на підставі яких формуються пропозиції щодо оптимізації роботи правоохоронних органів, посилення превентивних заходів, впровадження спеціальних процедур захисту дітей, а також удосконалення методик документування злочинів проти них²⁴. Таким чином, здатність Державного бюро розслідувань брати участь у розробці державної

²² Дрьомін В.М. Кримінологічні функції та кримінологічна діяльність ДБР. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса Юридична література, 2018. С. 375-379.

²³ Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

²⁴ Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

політики у сфері протидії злочинам, що стосуються дітей, є важливою складовою його інституційної спроможності і відповідно дозволяє забезпечити комплексний підхід до охорони прав дитини, поєднуючи практичну діяльність із формуванням нормативних засад, необхідних для посилення гарантій безпеки й правового захисту неповнолітніх²⁵.

Важливим компонентом інституційної спроможності Державного бюро розслідувань у сфері забезпечення прав дітей є здійснення інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на виявлення системних причин та умов вчинення злочинів, у тому числі тих, що становлять загрозу для неповнолітніх. Аналіз криміногенних факторів, пов'язаних із проявами організованої злочинності, воєнними злочинами, незаконним переміщенням та експлуатацією дітей, дає змогу ДБР формувати обґрунтовані висновки щодо характеру й масштабів порушень прав дитини. Саме результатами такого аналітичного дослідження визначаються напрями оперативного реагування, пріоритети розслідувань, а також потреби у вдосконаленні міжвідомчої координації. Інформаційно-аналітична діяльність Державного бюро розслідувань передбачає систематизацію відомостей, отриманих у ході розслідувань злочинів проти дітей, виявлення повторюваних моделей порушень, встановлення факторів, що сприяють чи уможливають вчинення таких злочинів, а також оцінку ризиків для життя, здоров'я та безпеки неповнолітніх. На основі зібраної інформації орган вживає практичних заходів для усунення виявлених причин і умов злочинності, що включає ініціювання змін у роботі інших правоохоронних органів, участь у розробці заходів превенції, а також напрацювання рекомендацій для суб'єктів публічного адміністрування. У такий спосіб інформаційно-аналітична функція Державне бюро розслідувань виступає важливим елементом комплексного механізму захисту прав дітей, оскільки дозволяє не лише реагувати на порушення, що вже відбулися, а й запобігати їх виникненню шляхом усунення криміногенних чинників, що значно підсилює інституційну спроможність органу забезпечувати безпеку та правовий захист дітей у ситуації зростання загроз, спричинених збройною агресією²⁶.

Не менш важливою складовою інституційної спроможності Державного бюро розслідувань у сфері забезпечення прав дітей є його

²⁵ Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія / кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук.ред.) та ін. Київ: ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 480 с. URL: <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/Instytutisijna-spromozhnist-derzhavy.pdf>

²⁶ Федчак І. А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 628 с.

діяльність щодо припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції цього органу. Реагування на такі правопорушення має особливе значення в умовах збройної агресії, коли кількість злочинів, спрямованих проти цивільного населення, зокрема проти дітей, суттєво зростає. Так, Державне бюро розслідувань здійснює комплексні заходи, спрямовані на негайне припинення протиправних дій, які створюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці неповнолітніх, а також організовує подальше розслідування з метою притягнення винних до кримінальної відповідальності. Ефективність цієї діяльності прямо впливає на рівень державного захисту дітей, формує довіру до правоохоронної системи та сприяє відновленню порушених прав потерпілих.

Подальша реалізація повноважень ДБР пов'язана із здійсненням оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах його підслідності, що охоплює збір та фіксацію доказів, проведення слідчих та розшукових дій, оперативне встановлення осіб, причетних до злочинів, а також забезпечення належної процесуальної форми розслідування²⁷. Луб²⁸ Досудове розслідування забезпечує не лише встановлення обставин злочину, але й створює основу для подальшого судового розгляду, відшкодування шкоди потерпілим дітям та притягнення до відповідальності як безпосередніх виконавців, так і осіб, які організували чи сприяли вчиненню злочинів. Таким чином, здатність ДДБР оперативно припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, а також ефективно проводити оперативно-розшукові заходи й досудові розслідування, є ключовим елементом його інституційної спроможності у сфері забезпечення прав дітей, що дозволяє не лише документувати порушення й притягувати винних до відповідальності, а створювати превентивний ефект, спрямований на запобігання злочинам проти дітей у майбутньому.

Важливою складовою діяльності Державного бюро розслідувань, що безпосередньо впливає на рівень захисту прав дітей, є здійснення розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні

²⁷ Мевша.В.В, Марков М.М. Використання негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних із торгівлею людьми. Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи: збірник

тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 25 травня 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023.С.83-87 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19735/1/sl_det_dialnist.pdf

²⁸ Лубінець Д. Грубі порушення прав людини внаслідок збройної агресії проти України: загальний огляд. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/hrubi-porushennia-prav-dytyny-vnaslidok-zbroinoi-ahresii-proti-ukrainy-zahalnyi-ohliad>

правопорушення, підслідні цьому органу. У практичному вимірі це означає, що ДБР забезпечує оперативний ²⁹пошук осіб, причетних до вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, зокрема тих, що спрямовані проти дітей або створюють загрозу їх безпеці. Ефективність розшукової діяльності має особливу значущість у контексті воєнної агресії, коли підвищується ризик ухилення злочинців від відповідальності та зростає кількість правопорушень, пов'язаних із посяганнями на життя, здоров'я чи свободу неповнолітніх. Відповідно, виявлення і затримання таких осіб сприяє не лише встановленню обставин злочину, а й запобігає можливому повторному вчиненню правопорушень, що вкрай важливо для забезпечення безпеки дітей у зонах ризику.

Іншим аспектом інституційної спроможності Державного бюро розслідувань є використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, що здійснюється на законних підставах і з дотриманням умов добровільності та конфіденційності таких відносин. Застосування цих інструментів має суттєве значення для виявлення, попередження та документування правопорушень, які становлять загрозу для дітей, оскільки негласні заходи, що проводяться у межах кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, дозволяють збирати інформацію про факти підготовки або вчинення злочинів, пов'язаних із насильством над дітьми, їх експлуатацією, незаконним переміщенням або іншими формами порушення їхніх прав³⁰.

Крім того, відповідно до своїх основних завдань Державного бюро розслідувань також забезпечує матеріальне і моральне заохочення осіб, які сприяють запобіганню та розкриттю кримінальних правопорушень, включно з тими, що стосуються дітей, що формує додатковий ресурс для дієвого реагування на загрози та підвищує результативність взаємодії органу з громадськістю й іншими суб'єктами, що беруть участь у забезпеченні охорони прав дитини. Використання гласних і негласних методів у правовий спосіб посилює спроможність ДБР виявляти приховані форми злочинності, своєчасно втручатися у небезпечні ситуації та забезпечувати належний захист дітей як однієї з найбільш уразливих груп населення, забезпечуючи ефективне реагування на кримінальні правопорушення проти дітей, сприяючи недопущенню їх

²⁹ Носевич Н. Р. Державне бюро розслідувань як суб'єкт протидії злочинності в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2019. 231 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0420U100527>

³⁰ Коваль І. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». № 2 (38). 2023.С. 66–71. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31656/12.pdf>

повторення та підсилюючи загальний рівень захисту прав, свобод та інтересів дитини в умовах збройної агресії та підвищених ризиків.³¹

Суттєвим елементом інституційної спроможності Державного бюро розслідувань у сфері забезпечення прав дітей є його діяльність, спрямована на відшкодування завданих державі збитків і шкоди, а також на забезпечення можливостей для конфіскації коштів та майна, отриманих унаслідок в результаті вчинення кримінальних правопорушень. Така функція набуває особливої ваги в умовах воєнної агресії, коли значна частина злочинів пов'язана з незаконним привласненням, розкраданням чи використанням державних ресурсів, що опосередковано впливає на спроможність держави забезпечувати належний захист дітей, у тому числі тих, які постраждали від війни. Забезпечення конфіскації доходів і майна, здобутих злочинним шляхом, є важливим інструментом протидії злочинам, що становлять загрозу для дітей, адже виведення таких ресурсів з незаконного обігу посилює можливості держави спрямовувати їх на відновлення порушених прав неповнолітніх, зміцнення системи їх соціального захисту та покращення умов їхнього життя й безпеки. Діяльність Державного бюро розслідувань у цьому напрямі також створює принциповий превентивний ефект, демонструючи невідворотність відповідальності за завдання шкоди державі та посилюючи довіру суспільства до здатності правоохоронних органів протидіяти кримінальним проявам. Розслідування правопорушень, пов'язаних із незаконним заволодінням державним майном, зловживанням бюджетними ресурсами, фінансовими махінаціями або корупційними діями, безпосередньо впливає на якість державної політики щодо дітей, оскільки такі злочини зменшують обсяг ресурсів, які могли б бути спрямовані на підтримку сімей, відновлення зруйнованої інфраструктури, забезпечення освіти, медицини та соціальних послуг для дітей, тому роль ДБР у поверненні цих коштів і майна є одним із факторів, що забезпечують стабільність і дієвість національної системи захисту прав дитини³². Отже, діяльність Державного бюро розслідувань, спрямована на відшкодування збитків та конфіскацію незаконно отриманих активів, становить важливий напрям його інституційної спроможності щодо зміцнення державного потенціалу забезпечувати права дітей та створювати умови для їх

³¹ Цимбал П.В., Манзюк О.І. Особливості взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами під час здійснення досудового розслідування. Юридичний науковий електронний журнал. № 8. 2020.С. 458-460 URL: http://lsej.org.ua/8_2020/117.pdf

³² Головчук В. А. Запобігання державним бюро розслідувань злочинам, віднесеним до його компетенції. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса: Юридична література, 2018. С. 390-393.

належного захисту, особливо в умовах підвищених викликів, спричинених збройною агресією.

Важливою складовою інституційної спроможності Державного бюро розслідувань є його діяльність, спрямована на повернення в Україну коштів та іншого майна, які були вивезені за кордон або приховані в іноземних юрисдикціях унаслідок учинення кримінальних правопорушень, що належать до його підслідності. У сучасних умовах, коли злочини, зокрема корупційного чи економічного характеру, часто мають транснаціональний вимір, здатність ДБР забезпечувати повернення таких активів набуває особливого значення для зміцнення державного фінансового потенціалу та відновлення справедливості щодо завданих правопорушеннями збитків³³. Повернуті в Україну кошти та майно можуть бути використані для компенсації шкоди, заподіяної державі, а також для фінансування заходів соціального спрямування, в тому числі програм, пов'язаних із відновленням порушених прав дітей, підтримкою їх сімей, розвитком інфраструктури дитинства та забезпеченням безпеки й належних умов життя для неповнолітніх, що прямо впливає на ефективність системи захисту прав дітей, оскільки відновлені ресурси сприяють посиленню спроможності держави виконувати свої соціальні зобов'язання. Процес повернення активів потребує високого рівня міжнародної співпраці, правової грамотності, оперативності та здатності органу діяти в межах складних міждержавних процедур. Так, ДБР активно взаємодіє з компетентними органами інших держав, міжнародними слідчими структурами, фінансовими розвідувальними підрозділами та організаціями, які протидіють відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом, що значно підсилює потенціал ДБР у поверненні активів та забезпечує реальне виконання принципу невідворотності відповідальності, створюючи додаткові можливості для посилення системи захисту прав дітей у період зростання соціальних і гуманітарних викликів, спричинених збройною агресією³⁴.

Високий рівень інституційної спроможності Державного бюро розслідувань значною мірою забезпечується його доступом до державних інформаційних систем, що дає можливість оперативно отримувати, аналізувати і використовувати дані, необхідні для якісного розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі тих, що посягають на права дітей. Використання таких інформаційних ресурсів

³³ Труба Р. Компетенція Державного бюро розслідувань. Адміністративне право і процес № 1. 2019. С. 234-239 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/41.pdf>

³⁴ Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

дозволяє встановлювати переміщення фігурантів, відслідковувати потенційні зв'язки між підозрюваними, оперативно ідентифікувати осіб, причетних до насильства, експлуатації, торгівлі дітьми або їх незаконного переміщення. Самостійне створення інформаційних систем та ведення оперативного обліку посилює незалежність та технічну самодостатність органу, а дотримання вимог щодо захисту персональних даних гарантує безпеку відомостей про дітей, потерпілих або свідків. Водночас безпековий аспект діяльності Державного бюро розслідувань має критичне значення не лише для працівників органу, а і для дітей та дорослих, які беруть участь у кримінальному судочинстві як потерпілі, свідки чи заявники. Забезпечення особистої безпеки цих осіб є одним із базових елементів інституційної спроможності органу, оскільки без реальних гарантій захисту діти або їх законні представники часто не можуть надати свідчення чи співпрацювати зі слідством. У воєнний період, коли зросла кількість загроз, у тому числі на тимчасово окупованих територіях, Державне бюро розслідувань здійснює комплекс заходів щодо захисту свідків, зокрема організацію безпечного транспортування, охорону місця проживання або тимчасового перебування, використання конфіденційних процедур допиту неповнолітніх та створення умов для їх психологічного комфорту³⁵.

Ефективність роботи ДБР значною мірою залежить і від професійного рівня його працівників, тому орган системно організовує навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, що забезпечує їх здатність працювати з особливо складними категоріями кримінальних правопорушень, у тому числі щодо дітей. Підготовка включає навчання методам роботи з неповнолітніми потерпілими, особливостям проведення допиту з урахуванням вікових, психологічних та емоційних характеристик дитини, методикам виявлення прихованих форм насильства, експлуатації чи торгівлі дітьми. Участь Державного бюро розслідувань у формуванні державного замовлення на навчання фахівців забезпечує підготовку національних експертів, здатних протидіяти складним видам злочинності, що посягають на права, свободи та інтереси дітей³⁶.

³⁵ Масик-Бесова М.З. Інституційна стійкість органів державної влади у забезпеченні національної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування Том 35 (74) № 1. 2024. С. 122-126 URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/1_2024.pdf.

³⁶ Цюприк І.В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю. НАУКОВИЙ ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, № 2 (99), 2016 С. 177-185 URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4956e89a-5352-48ad-94c3-fe13fad01867/content>

У міжнародному вимірі інституційна спроможність Державного бюро розслідувань проявляється через виконання запитів іноземних держав про надання правової допомоги, що дозволяє розслідувати транскордонні злочини, які часто пов'язані з експлуатацією дітей. В умовах глобалізації та активного поширення мережових форм кримінальної діяльності такі механізми міжнародної правової допомоги стають необхідними для встановлення місця перебування зниклих дітей, блокування каналів незаконного переміщення неповнолітніх, виявлення інтернет-спільнот, що поширюють матеріали сексуальної експлуатації дітей.

Крім того, ДБР бере активну участь у формуванні проєктів міжнародних договорів та забезпечує виконання зобов'язань України у сфері міжнародного кримінального співробітництва з метою сприяння гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами захисту дітей, зміцнення партнерських зв'язків з правоохоронними органами інших держав та забезпечення участі України у глобальних механізмах протидії торгівлі дітьми, їх експлуатації та іншим тяжким злочинам³⁷.

Не менш важливим аспектом є співробітництво ДБР із поліцейськими та спеціалізованими правоохоронними органами іноземних держав з метою обміну інформацією, проведення спільних слідчих дій, отримання допомоги у встановленні місця знаходження дітей, незаконно переміщених за кордон, або осіб, причетних до злочинів проти неповнолітніх, оскільки така взаємна підтримка, оперативний обмін даними та спільні операції значно посилюють потенціал держави у боротьбі з транснаціональною злочинністю, що становить загрозу дітям³⁸.

Дотримання режиму захищеної інформації, у тому числі охоронюваної законом таємниці, є ще однією невід'ємною складовою діяльності ДБР, оскільки через чутливість інформації щодо неповнолітніх потерпілих, свідків або дітей, які опинилися в ситуації ризику, забезпечення конфіденційності є ключовою гарантією їх захисту для забезпечення прозорості власної діяльності та формування довіри суспільства.

³⁷ Хлівненко С. І. Актуальні питання добору кадрів до Державного бюро розслідувань. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 16 червня 2018 року. м. Одеса С.216-219 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/33a8b9f9-a17f-4b7d-aa0b-d1366509b93b/content>

³⁸ Лисаковський Р. Співпраця Державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями та мережами у сфері протидії злочинності. Актуальні проблеми правознавства. 1 (33). 2023 С. 95-101

Звітування про свою діяльність є суттєвим елементом демократичної підзвітності Державного бюро розслідувань, адже воно забезпечує прозорість функціонування органу та підтверджує його відповідальність перед суспільством. Публічні звіти, відкриті комунікації щодо результатів розслідувань, а також регулярне інформування громадськості про хід роботи щодо виявлення, документування та припинення порушень прав дітей формують важливий компонент громадського контролю і відповідно зміцнює довіру населення до Державного бюро розслідувань як до інституції, здатної забезпечити реальний захист найуразливіших категорій громадян, насамперед дітей, що потерпають від наслідків збройної агресії та загальної криміногенної нестабільності³⁹. В умовах воєнного стану значення відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань лише посилюється, оскільки суспільство потребує впевненості у дієвості державних механізмів реагування на злочини проти дітей, у тому числі воєнні. Регулярне звітування сприяє формуванню позитивної соціальної оцінки діяльності органу, засвідчує його спроможність оперативно реагувати на порушення, а також демонструє реальний поступ у відновленні справедливості для дітей, постраждалих від злочинів та окупаційних практик⁴⁰.

Отже, гнучкість повноважень ДБР підсилює його спроможність виконувати стратегічну роль у документуванні, розслідуванні та запобіганні злочинам проти дітей, а також у відновленні порушених прав неповнолітніх на національному та міжнародному рівнях. У сукупності це формує цілісну інституційну спроможність органу як одного з ключових суб'єктів публічного адміністрування у сфері охорони дитинства, здатного забезпечити ефективний, своєчасний і комплексний захист прав дітей навіть за умов найвищого рівня безпеки та гуманітарних ризиків.

3. Особливості взаємодії ДБР з Національною поліцією України щодо забезпечення прав дітей

Умови воєнного стану в Україні створюють надзвичайно складні й небезпечні обставини, що істотно впливають на безпеку, здоров'я та добробут дітей. З огляду на це особливого значення набуває налагоджена та ефективна взаємодія між ключовими правоохоронними інституціями держави, зокрема Державним бюро розслідувань та

³⁹ Звіти Державного бюро розслідувань. Офіційний веб-сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/reports>

⁴⁰ Серьогін С. М., Бородин Є. І., Комарова К. В., Липовська Н. А., Тарасенко Т. М. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с

Національною поліцією України, що має комплексний характер і спрямована на забезпечення максимально можливого рівня захисту прав дітей в умовах збройної агресії, окупаційних ризиків та зростання рівня злочинності щодо неповнолітніх⁴¹.

Ювенальна превенція Національної поліції України відіграє провідну роль у сфері первинного реагування на загрози для дітей, оскільки саме співробітники цього підрозділу першими стикаються з випадками насильства, жорстокого поводження, безпритульності, зникнення дітей, фактами правопорушень щодо неповнолітніх або за їх участю. У воєнний період кількість таких випадків збільшується через масові переміщення населення, руйнування інфраструктури, роз'єднання сімей, психологічні травми та інші наслідки збройної агресії. У свою чергу, Державне бюро розслідувань зосереджується на документуванні та розслідуванні кримінальних правопорушень, що виходять за межі компетенції поліції, зокрема злочинів посадових осіб органів публічної влади, які призвели до загроз правам та життю дітей тощо. Отже, ефективне реагування на порушення прав дітей неможливе без налагодженої та постійної координації між Державним бюро розслідувань і Національною поліцією України. Обмін оперативною інформацією, матеріалами первинного реагування та свідченнями дозволяє забезпечити всебічний, точний і об'єктивний процес розслідування. Саме завдяки своєчасній передачі відомостей ювенальними підрозділами поліції Державне бюро розслідувань отримує можливість оперативно оцінювати ситуацію, розширювати доказову базу та виявляти обставини, які свідчать про наявність складних чи системних порушень прав дітей⁴².

Важливою складовою взаємодії є участь спеціалізованих підрозділів поліції, що працюють із дітьми, у процесуальних діях, які передбачають залучення неповнолітніх. Такі підрозділи володіють необхідною підготовкою для проведення інтерв'ювання та слідчих дій у спосіб, що мінімізує психологічне навантаження на дитину, забезпечує дотримання

⁴¹ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. 551 с. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/18.06.2025%20%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C_%D0%A3%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%83_2024_%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96-%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%80%D0%B0%0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0.pdf

⁴² Опацький Р. М., Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.

міжнародних стандартів захисту прав неповнолітніх свідків і потерпілих та знижує ризик повторної травматизації. Державне бюро розслідувань, отримуючи відповідні матеріали й протоколи, використовує їх для формування повноцінної доказової бази у кримінальних провадженнях, особливо щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, які нерідко мають міжнародний характер або містять ознаки воєнних злочинів. Така взаємодія дозволяє забезпечити як процесуальну коректність, так і чутливість до потреб дітей, що є критично важливим у кримінальних провадженнях, пов'язаних із їх правами⁴³. Результатом комплексної співпраці Державного бюро розслідувань та Національної поліції є як раз підвищення якості розслідувань та гарантування належного рівня захисту дитинства у складних умовах воєнного часу.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», серед основних завдань поліції визначено забезпечення публічної безпеки й порядку, охорону прав і свобод людини, захист інтересів суспільства та держави, а також протидію злочинності⁴⁴. Крім того, поліція надає допомогу особам, які внаслідок особистих, соціальних, економічних умов або надзвичайних ситуацій потребують підтримки. Усі ці завдання прямо пов'язані з реалізацією прав дитини, оскільки неповнолітні належать до найбільш вразливих категорій населення, особливо в умовах збройної агресії та воєнного стану. Функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення безпеки включає створення умов, необхідних для захисту життя та здоров'я дітей, реагування на випадки їх зникнення, насильства, експлуатації або інших форм порушення прав. Виконання цих повноважень формує основу для взаємодії з Державним бюро розслідувань, оскільки саме поліція найчастіше першою отримує інформацію про порушення, що потребують подальшого розслідування на рівні ДБР. Отже, реалізація завдань, визначених Законом України «Про Національну поліцію», є важливою складовою загальної системи захисту прав дітей та створює необхідні передумови для ефективної координації між Національною поліцією та ДБР у сфері документування, розслідування і попередження злочинів щодо неповнолітніх.

З огляду на покладені на Національну поліцію України завдання у сфері забезпечення прав дитини на безпечні умови життя, законодавство визначає низку повноважень, що мають безпосереднє значення для захисту неповнолітніх і водночас створюють підґрунтя для взаємодії з

⁴³ Юнін О.С. Національна поліція як суб'єкт забезпечення прав дитини на безпечні умови життя. Юридичний науковий електронний журнал № 5. 2023 С. 497-500 URL: http://lsej.org.ua/5_2023/124.pdf

⁴⁴ Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Державним бюро розслідувань. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», поліція у межах своєї компетенції здійснює контроль за дотриманням законодавства щодо опіки та піклування над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також реагує на порушення у цій сфері з метою оперативного виявлення випадків недбалого ставлення, невиконання опікунських обов'язків або загроз життю та здоров'ю дітей, що є важливим для подальшої передачі матеріалів до Державного бюро розслідувань у разі наявності ознак кримінального правопорушення для здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, віднесених до його підслідності⁴⁵.

До функцій поліції також належить вжиття заходів для попередження дитячої бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх, тобто виявлення дітей, які потребують негайного соціального захисту, проведення профілактичної роботи, встановлення обставин, що призвели до відриву дитини від сім'ї, та взаємодію з соціальними службами і органами опіки. Важливо, що ця діяльність часто стає першим кроком у процесі реагування на злочини проти дітей, які пізніше підлягають розслідуванню ДБР, особливо коли йдеться про службову недбалість посадових осіб чи інші кримінальні дії, що спричинили загрозу для неповнолітніх та малолітніх осіб.

Окремої уваги заслуговують повноваження Національної поліції України щодо здійснення соціального патронажу за дітьми, які відбували покарання у виді позбавлення волі. У межах цього напрямку поліція здійснює моніторинг умов повернення неповнолітніх до суспільства, відслідковує дотримання їхніх прав у процесі ресоціалізації, а також фіксує випадки повторної віктимізації чи порушення їхніх законних інтересів. Виявлені факти неправомірних дій посадових осіб або інших суб'єктів можуть стати підставою для відкриття кримінальних проваджень за участі Державного бюро розслідувань, оскільки саме цей орган має повноваження розслідувати кримінальні правопорушення, пов'язані насамперед із незаконними чи недбалими діями посадових осіб установ виконання покарань, служб соціальної адаптації та інших органів, відповідальних за контроль і підтримку дітей після звільнення, наприклад за фактами неналежного виконання службових обов'язків працівниками установ виконання покарань, що призвело до порушення прав неповнолітнього, його приниження, психологічного тиску чи створення загрози життю і здоров'ю, перевищення влади або службових повноважень, зокрема застосування фізичного чи психологічного

⁴⁵ Коломоєць Н.В., Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.

насилюства до неповнолітніх, порушення встановлених процедур звільнення та передачі дитини під соціальний супровід, службової недбалості, яка призвела до того, що дитина опинилася в умовах, де їй загрожує повторна віктимізація, бездоглядність, небезпечні умови проживання чи відсутність доступу до освіти та медичної допомоги, приховування інформації про факти насильства чи експлуатації дитини, що стало можливим через зловживання службовим становищем, умисного невиконання обов'язків щодо передачі інформації про порушення прав неповнолітнього між відповідними органами, що спричинило тяжкі наслідки для дитини, незаконних дій посадових осіб, спрямованих на перешкоджання соціальній адаптації дитини, наприклад створення штучних бар'єрів для отримання документів, довідок, соціальних послуг чи можливості продовжити навчання тощо⁴⁶. У випадках, коли під час соціального патронажу виявляються ознаки таких правопорушень, саме ДБР уповноважене проводити досудове розслідування, оскільки йдеться про злочини, вчинені посадовими особами правоохоронних чи інших державних відомств. Отже, в таких ситуаціях взаємодія Державного бюро розслідувань із підрозділами Національної поліції України у цій сфері забезпечує комплексний підхід до контролю за дотриманням прав неповнолітніх, які повертаються до життя після позбавлення волі, та гарантує їхній захист від повторного порушення прав.

Слід також зауважити, що в структурі Національної поліції України функціонують спеціалізовані підрозділи, діяльність яких спрямована на роботу з дітьми та захист їхніх прав, серед яких особливе значення мають підрозділи ювенальної превенції, яка становить важливий елемент загальнонаціональної системи охорони дитинства та формує фундамент для подальшої взаємодії з Державним бюро розслідувань у випадках, коли йдеться про кримінальні правопорушення щодо неповнолітніх або за їх участю⁴⁷. Основним напрямом роботи підрозділів ювенальної превенції є здійснення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, що включає виявлення причин та умов, які сприяють девіантній поведінці, та застосування відповідних заходів для їх усунення. Такі превентивні дії дозволяють не лише мінімізувати ризики правопорушень серед дітей, але й своєчасно

⁴⁶ Корнінко М.В., Сухарєва А.О. Дотримання та захист прав дітей в умовах воєнного стану: роль поліцейських ювенальної превенції. Південноукраїнський правничий часопис. №3. 2023. С. 9-13.

⁴⁷ Корнінко М.В., Сухарєва А.О. Дотримання та захист прав дітей в умовах воєнного стану: роль поліцейських ювенальної превенції. Південноукраїнський правничий часопис. №3. 2023. С. 9-13.

виявляти ті ситуації, що потребують втручання інших органів, зокрема ДБР, у разі наявності ознак неналежного виконання службових обов'язків посадовими особами.

Важливою складовою діяльності ювенального підрозділу Національної поліції України є ведення профілактичного обліку дітей, схильних до правопорушень, та проведення індивідуальної профілактичної роботи, що дозволяє не лише відстежувати поведінкові ризики, а й створювати умови для соціальної підтримки дитини, що має профілактичне значення у довгостроковій перспективі. Крім того, ювенальна превенція підрозділи ювенальної превенції також здійснюють реагування на випадки домашнього насильства щодо дітей або вчиненого дітьми, забезпечуючи первинне документування таких випадків, оцінюючи ризики, вжиття термінових заходів із захисту дитини, після чого матеріали можуть бути передані до ДБР, якщо є ознаки тяжкого або системного злочину, пов'язаного з бездіяльністю посадових осіб або зловживанням службовим становищем.

Окремий напрям діяльності ювенальної превенції полягає у захисті права дитини на освіту через, наприклад, реагування на випадки її систематичного невідвідування, порушення доступу до навчального процесу або інших обставин, що свідчать про неблагополучні умови життя, що може бути важливим для Державного бюро розслідувань під час здійснення розслідування випадків службової недбалості посадовців освітніх закладів або органів влади, які допустили погіршення становища неповнолітніх⁴⁸.

Окремої уваги потребує діяльність Національної поліції України у сфері протидії домашньому насильству, оскільки ця проблема набула особливої гостроти ще в період пандемії COVID-19 і продовжує загострюватися в умовах воєнного стану, коли сім'ї переживають тривалий стрес, втрату житла, переміщення та інші кризові обставини. Домашнє насильство часто безпосередньо впливає на дітей, як на потерпілих, так і на свідків, що потребує особливо чутливого підходу з боку правоохоронних органів. Так, Департамент превентивної діяльності Національної поліції України відіграє ключову роль у забезпеченні профілактичної роботи, спрямованої на запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням, а також у реалізації державної політики щодо протидії домашньому насильству, оскільки його діяльність включає організацію роботи територіальних підрозділів, координацію дій поліції з іншими органами влади та

⁴⁸ Капуляк В.П. Застосування заходів індивідуальної профілактики суб'єктами ювенальної превенції у роботі з неповнолітніми. Південноукраїнський правничий часопис. № 3. 2023. С. 42-46.

забезпечення належного реагування у випадках насильства в сім'ї. В межах своїх повноважень підрозділи превенції здійснюють виявлення фактів домашнього насильства та забезпечують своєчасне реагування на такі випадки, приймаючи і розглядаючи заяви та повідомлення від громадян, а також інформацію, що надходить на спеціальні гарячі лінії з питань протидії домашньому насильству та насильству щодо дітей з метою оперативного ухвалення рішення щодо захисту постраждалих, у тому числі неповнолітніх, і застосування передбачених законом заходів для припинення насильницьких дій. Важливою складовою цієї роботи є взяття кривдників на профілактичний облік та винесення термінових заборонних приписів, що дозволяє поліції контролювати їх поведінку та своєчасно реагувати у випадку повторних проявів агресії для запобігання подальшому насильству. З огляду на те, що значна частина потерпілих від домашнього насильства це діти, діяльність підрозділів превенції створює важливі підстави для можливого втручання Державного бюро розслідувань. Зокрема, передача матеріалів до ДБР може бути необхідною у випадках, коли виявлені ознаки злочинів, пов'язаних із службовою недбалістю або бездіяльністю посадових осіб, які призвели до тяжких наслідків для неповнолітніх, фактів приховування домашнього насильства з боку службовців, неналежного реагування поліцейських на повідомлення про насильство, або інших порушень, які підпадають під підслідність Державного бюро розслідувань, зокрема якщо йдеться про злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів⁴⁹. Таким чином, діяльність Національної поліції України у сфері протидії домашньому насильству становить важливу частину загальної системи захисту дітей, забезпечуючи первинну реакцію, документування та захист потерпілих, а співпраця з ДБР дозволяє притягувати до відповідальності тих посадових осіб, чії незаконні дії або бездіяльність сприяли порушенню прав неповнолітніх.

Таким чином, передбачені чинним законодавством України повноваження Національної поліції формують ключову ланку загальнодержавної системи захисту прав дітей. Саме вони визначають можливості поліції щодо первинного реагування на порушення прав неповнолітніх, створюють умови для своєчасного виявлення загроз життю, здоров'ю та безпеці дітей та забезпечують належне документування фактів, що потребують поглибленого досудового розслідування, що стає фундаментом для ефективної взаємодії з Державним бюро розслідувань, яке здійснює кримінально-правову

⁴⁹ Волошанівська Т. В Роль Національної поліції у запобіганні правопорушенням дітей в умовах воєнного стану. С.1-17 URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/330/9705/21843-1?inline=1>

оцінку дій посадових осіб та розслідує кримінальні правопорушення службового характеру.

Крім того, успішна співпраця між ДБР і Національною поліцією України неможлива без залучення інших суб'єктів системи захисту дитинства, серед яких ключову роль відіграють служби у справах дітей, центри соціальних служб, органи опіки та піклування, освітні заклади, заклади охорони здоров'я, а також громадські та міжнародні організації. Завдяки такому міжвідомчому підходу забезпечується комплексний механізм реагування на загрози, що виникають у житті дітей, особливо в умовах воєнного стану, коли зростає кількість випадків переміщення, психологічної травматизації, втрати батьківського догляду та зменшення рівня соціальної захищеності⁵⁰.

Отже, цілісна модель взаємодії забезпечує плавний перехід від первинного виявлення проблеми Національною поліцією України до її подальшого розслідування, супроводу та вирішення за участю Державного бюро розслідувань та інших органів, що дозволяє не лише оперативно реагувати на кримінальні правопорушення, а й формувати довгострокові механізми підтримки, реабілітації та відновлення порушених прав дитини. Так, ми можемо визначити, що взаємодія Державного бюро розслідувань і Національної поліції України базується на принципах координації, оперативності, безперервного обміну інформацією, спеціалізованого та чутливого підходу до роботи з дітьми, що в умовах воєнної агресії набуває особливої ваги, оскільки забезпечує реальні гарантії захисту дітей, як однієї з найбільш уразливих груп населення, оскільки узгоджені дії основних правоохоронних інституцій сприяють ефективному попередженню злочинів, повному й об'єктивному розслідуванню порушень прав дітей та відновленню справедливості навіть за умов масштабних гуманітарних викликів.

ВИСНОВКИ

Отже, проведений нами комплексний аналіз національних механізмів забезпечення прав дитини, інституційної спроможності Державного бюро розслідувань та особливостей взаємодії цього правоохоронного органу із Національною поліцією України в умовах воєнного стану дозволяє сформулювати низку узагальнених висновків щодо ролі та значення Державного бюро розслідувань у системі охорони дитинства в період збройної агресії.

⁵⁰ Корнієнко М.В. Сучасна парадигма протидії насильницьким злочинам щодо дітей: монограф. Одеса: Одеський. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 371 с.

Оскільки період воєнного стану став критичним випробуванням для всієї системи захисту дитинства, що зумовлено масштабом порушень прав дітей, вчинених державою-агресором, то наша держава була вимушена оперативно переформатувати пріоритети та зміцнити механізми гарантування прав дитини, зокрема ухваливши низку нормативно-правових актів, спрямованих на захист дітей, їх евакуацію, безпечне середовище, забезпечення безперервності освіти та надання соціального супроводу, що не тільки удосконалюють певні загальнодержавні процедури, а й забезпечують та гарантують дотримання основоположних прав і свобод дитини, які необхідні для її нормального фізичного та психічного розвитку.

В умовах агресії Російської Федерації ключовим завданням держави стало не лише забезпечення первинного захисту дітей, але й документування та розслідування воєнних злочинів, спрямованих проти них. Саме в цьому контексті суттєво зростає роль Державного бюро розслідувань як органу, наділеного спеціальною компетенцією у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених публічними службовцями, які призвели до порушення прав дитини. У цьому контексті інституційна спроможність Державного бюро розслідувань охоплює широкий комплекс функцій, зокрема проведення досудового розслідування та оперативно-розшукових заходів, здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, організацію розшуку осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, вжиття дій щодо конфіскації незаконно отриманих активів, реалізацію міжнародної правової співпраці, розбудову та використання власних інформаційних систем, забезпечення захисту учасників кримінального процесу, а також участь у формуванні й реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, що стосується порушення прав дітей.

Особливе значення, як ми визначили в нашому дослідженні, має взаємодія Державного бюро розслідувань з Національною поліцією України, насамперед із ювенальною превенцією та підрозділами превентивної діяльності. Саме поліція найчастіше першою фіксує порушення прав дітей, здійснює первинне реагування на випадки насильства, зникнення, експлуатації або інших загроз, а Державне бюро розслідувань отримує від поліції базову інформацію, матеріали первинної перевірки, покази, результати оцінки ризиків і дані, необхідні для кваліфікованого та об'єктивного розслідування. Отже, ми визначили, що саме така взаємодія забезпечує комплексність реагування від виявлення правопорушення до його повного розслідування та притягнення винних до відповідальності з метою недопущення порушень чи обмежень прав, свобод і законних інтересів дитини.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що Державне бюро розслідувань є ключовим елементом системи правового захисту дітей у воєнний період, адже поєднує функції слідчого органу, аналітичного центру, інституції державного контролю та міжнародного партнера, забезпечує реальний механізм невідворотності відповідальності посадових осіб, чиї дії або бездіяльність призвели до порушення прав дітей, що має фундаментальне значення для відновлення справедливості, зміцнення верховенства права та забезпечення довіри до держави.

Отже, роль Державного бюро розслідувань у забезпеченні прав дітей в умовах воєнного стану проявляється комплексно та охоплює декілька взаємопов'язаних вимірів. Насамперед вона має виразний правозахисний характер, оскільки саме Державне бюро розслідувань забезпечує належне документування фактів порушення прав дитини з боку публічних службовців та здійснює їх повне й об'єктивне розслідування. Важливою є також превентивна складова діяльності органу, яка полягає в аналізі криміногенної ситуації, виявленні причин і умов, що призводять до порушень прав неповнолітніх і малолітніх осіб, та підготовці пропозицій для удосконалення державної політики у цій сфері. Істотне місце у діяльності Державного бюро розслідувань посідає міжвідомчий аспект, що передбачає координацію з Національною поліцією України, службами у справах дітей, органами опіки та піклування, соціальними службами, міжнародними і громадськими організаціями, яка забезпечує комплексний характер реагування на загрози, що виникають у житті дітей, особливо в умовах воєнного стану. Не менш важливим є міжнародно-правовий аспект функціонування ДБР, який охоплює участь у транскордонних розслідуваннях, поверненні незаконно переміщених дітей та незаконно отриманих активів, а також виконання міжнародних зобов'язань України у сфері захисту прав дитини, що формує цілісний механізм захисту неповнолітніх, який залишається актуальним як у воєнний, так і у післявоєнний період.

У сукупності зазначені аспекти дозволяють стверджувати, що Державне бюро розслідувань відіграє системоутворюючу роль у державному механізмі охорони дитинства, забезпечуючи невідворотність відповідальності за порушення прав дітей та ефективно реагуючи на виклики, спричинені збройною агресією.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що інституційна спроможність Державного бюро розслідувань є одним із визначальних чинників ефективності національної системи захисту прав дитини в умовах збройної агресії, тому що саме цей орган забезпечує реальний механізм реагування на найтяжчі порушення прав дитини, виступає гарантом невідворотності покарання та відіграє ключову роль у

відновленні справедливості щодо неповнолітніх і малолітніх осіб, які постраждали внаслідок війни. Це дозволяє стверджувати, що подальший розвиток можливостей Державного бюро розслідувань, удосконалення його взаємодії з іншими органами та посилення нормативно-правового забезпечення захисту дітей є необхідними умовами для зміцнення національної безпеки, правової державності та міжнародного авторитету України.

АНОТАЦІЯ

У науковому дослідженні здійснено комплексний, системний та міждисциплінарний аналіз ролі Державного бюро розслідувань у забезпеченні, охороні та відновленні прав дітей в умовах воєнного стану, що є одним із найгостріших викликів сучасної системи публічного управління, кримінальної юстиції та правового захисту в Україні. В центрі дослідження перебуває трансформація механізмів захисту прав дитини під впливом збройної агресії РФ та посилення ролі правоохоронних інституцій у реагуванні на складні, системні та міжнародного характеру порушення прав неповнолітніх через розкриття еволюції нормативно-правових засад захисту дитинства у 2014–2025 роках, включаючи створення спеціальних інститутів, правових режимів та адміністративних процедур, які забезпечують можливість оперативного реагування на загрози життю, здоров'ю й розвитку дітей.

Також, при дослідженні нормативно-правових актів, що регулюють статус дітей, постраждалих від воєнних дій, порядок евакуації, захист у мережі прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, а також нормативних механізмів, спрямованих на забезпечення доступу до освіти, медицини та соціальних послуг у період воєнного стану, звернуто увагу на імплементацію міжнародних стандартів гуманітарного права, зокрема положень Конвенції про права дитини, Декларації про безпеку шкіл та практики міжнародних судових і моніторингових органів, що задало шлях до розкриття саме інституційної спроможності Державного бюро розслідувань як спеціалізованого правоохоронного органу щодо документування, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на права дітей, включаючи службову недбалість і зловживання владою з боку військових та посадових осіб державних структур, що як раз підтверджує роль Державного бюро розслідувань в системі гарантування дотримання державою своїх внутрішніх і міжнародних зобов'язань у сфері захисту дитини, забезпечуючи реальну невідворотність відповідальності за тяжкі та особливо тяжкі злочини проти дітей.

У дослідженні увага приділена інформаційно-аналітичній діяльності Державного бюро розслідувань, що має стратегічне значення, оскільки

дозволяє виявляти системні фактори злочинності, що впливають на становище дітей, формувати рекомендації органам державної влади, прогнозувати ризики та визначати пріоритети правоохоронної політики у сфері захисту дитинства через забезпечення можливості оперативного обміну даними, узагальнення матеріалів досудового розслідування та результатів міжвідомчої взаємодії. Крім того, нами зосереджена увага на важливих аспектах оперативно-розшукової та процесуальної діяльності Державного бюро розслідувань, зокрема на використанні гласних і негласних методів, проведенні слідчих дій за участю неповнолітніх, організації захисту свідків і потерпілих, а також забезпеченні безпеки дітей у межах кримінального провадження, що повністю відповідає як національним вимогам, так і міжнародним стандартам, спрямованим на недопущення повторної травматизації, збереження конфіденційності та дотримання принципу найкращих інтересів дитини.

Важливе місце у нашому науковому аналізі займає дослідження міжвідомчої взаємодії Державного бюро розслідувань з Національною поліцією України, що спрямоване не лише на належне документування та розкриття кримінальних проваджень щодо дітей, а й на формування стратегічних засад державної політики у сфері охорони дитинства. Таким чином, результати нашого дослідження є вагомим внеском у розвиток теорії й практики адміністративно-правового захисту прав дітей, створюючи підґрунтя для удосконалення законодавства, оптимізації роботи правоохоронної системи та підвищення захищеності прав і інтересів дітей у надзвичайних умовах сучасної України.

Література

1. Волкова І.І. Інституційна система суб'єктів, які забезпечують захист прав дитини. Актуальні питання юридичної науки. *Правова позиція*, № 3 (32), 2021 С.87-90 URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/3/16.pdf>

2. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування : навчальний посібник. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2020. 204 с. URL: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9019/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%284%29%20%281%29.pdf

3. Ганзевич В., Томіна В. Проблематика отримання статусу дитини, постраждалої внаслідок воєнних дій в Україні. Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні. Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу 14-15 березня 2024 року, м. Київ. Київ : Алерта, 2024. 344 с. С.23-25 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20022/1/ZA_PONZU.pdf

4. Головчук В. А. Запобігання державним бюро розслідувань злочинам, віднесеним до його компетенції. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса: *Юридична література*, 2018. С. 390-393.

5. Декларація про безпеку шкіл. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spivpratsya-2/deklaratsiya-pro-bezpeku-shkil>

6. Дрьомін В.М. Кримінологічні функції та кримінологічна діяльність ДБР. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса. *Юридична література*, 2018. С. 375-379.

7. Звіти Державного бюро розслідувань. Офіційний веб-сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/reports>

8. Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія / кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук.ред.) та ін. Київ : *ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2025. 480 с. URL: <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/Instytutsijna-spromozhnist-derzhavy.pdf>

9. Капуляк В.П. Застосування заходів індивідуальної профілактики суб'єктами ювенальної превенції у роботі з неповнолітніми. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2023. С. 42-46.

10. Коваль І. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2023. № 2 (38). С. 66–71. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31656/12.pdf>

11. Коломоєць Н.В, Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : *Панов*, 2019. 352 с.

12. Корж І. Ф.. Окремі проблеми забезпечення прав людини в Україні. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 грудня 2023 року). Хмельницький : *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*, 2023. 148 с. С.56-58 URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zahyst_prav_lyudyny_v_ukrayini_suchasnyy_stan_ta_perspektyvy_vdoskonalennya_2023.pdf

13. Корнієнко М.В. Сучасна парадигма протидії насильницьким злочинам щодо дітей: монограф. Одеса: *Одеський. держ. ун-т внутр. справ*, 2021. 371 с.

14. Корнінко М.В., Сухарева А.О. Дотримання та захист прав дітей в умовах воєнного стану: роль поліцейських ювенальної превенції. *Південноукраїнський правничий часопис*. №3. 2023. С. 9-13.

15. Корнінко М.В., Сухарева А.О. Дотримання та захист прав дітей в умовах воєнного стану: роль поліцейських ювенальної превенції. *Південноукраїнський правничий часопис*. №3. 2023. С. 9-13.

16. Лисаковський Р. Співпраця Державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями та мережами у сфері протидії злочинності. *Актуальні проблеми правознавства*. 1 (33). 2023 С. 95-101

17. Лубінець Д. Грубі порушення прав людини внаслідок збройної агресії проти України: загальний огляд. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/hrubi-porushennia-prav-dytyny-vnaslidok-zbroinoi-ahresii-proty-ukrainy-zahalnyi-ohliad>

18. Масик-Бесова М.З. Інституційна стійкість органів державної влади у забезпеченні національної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: *Публічне управління та адміністрування* Том 35 (74) № 1 2024. С. 122-126 URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/1_2024.pdf.

19. Мевша.В.В, Марков М.М. Використання негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних їх торгівлею людьми. Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 25 травня 2023 р.). Харків: *Юраїт*, 2023. С. 83-87 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19735/1/sl_det_dialnist.pdf

20. Носевич Н. Р. Державне бюро розслідувань як суб'єкт протидії злочинності в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2019. 231 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0420U100527>

21. Опацький Р. М, Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : *Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ*; 2020. 520 с.

22. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми. Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Tex>

24. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного

стану Постанова Кабінету Міністрів України 22.03.2022 №349. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>

25. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації: Постанова Кабінету Міністрів України 23.08.2022 № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2022-%D0%BF#Text>

26. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

27. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні: Наказ Лист Міністерства освіти і науки від 28.03.2022 № 274. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86134/

28. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

29. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

30. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

31. Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян. Указ Президента України від 29.10.2014 № 835/2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835/2014#Text>

32. Про організацію освітнього процесу: Лист Міністерства освіти і науки від 25.02.2022 № 1/3276-22. URL:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86140/

33. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

34. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 302. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

35. Сergygin S. M., Borydin S. I., Komarova K. V., Lipovska N. A., Tarasenko T. M. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб..Дніпро. : ДПІДУ НАДУ, 2019. 200 с

36. Сірант М.М., Маркін С.І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2024 С. 694-696. URL: http://lsej.org.ua/2_2024/174.pdf

37. Сусь Ю.С., Білоусова К.В. До питання захисту дітей в умовах воєнного стану. *Український освітньо-науковий медичний простір*,

№ 1(2). 2024. С.1 – 13 URL: <https://ua-medical.com/index.php/journal/article/view/12/9>

38. Труба Р. Компетенція Державного бюро розслідувань. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 1 С. 234-239 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/41.pdf>

39. Труба Р. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань. Дис... докт. філософії за спец. 081–Право. Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020. 172 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0821U100104>

40. Федчак І. А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів. *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2024. 628 с.

41. Хлівненко Є. І. Актуальні питання добору кадрів до Державного бюро розслідувань. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 16 червня 2018 року. м. Одеса С. 216-219 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/33a8b9f9-a17f-4b7d-aa0b-d1366509b93b/content>

42. Цимбал П.В., Манзюк О.І. Особливості взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами під час здійснення досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2020 С. 458-460 URL: http://lsej.org.ua/8_2020/117.pdf

43. Цюприк І.В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (99), 2016 С. 177-185 URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4956e89a-5352-48ad-94c3-fe13fad01867/content>

44. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. 551 с. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/18.06.2025%20%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C_%D0%A3%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%83_2024_%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96-%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0.pdf

45. Юнін О.С. Національна поліція як суб'єкт забезпечення прав дитини на безпечні умови життя. *Юридичний науковий електронний журнал* № 5. 2023.С. 497-500 URL: http://lsej.org.ua/5_2023/124.pdf

46. Oksana Moroz, Valery Bondar, Yuriy Khatniuk Protection of children's rights as a component of Ukraine's national security. *Social &*

Legal Studios. 2023. Vol. 6, No. 3. P. 104-110 URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/Social%20and%20Legal%20Studios_Vol.%206_No.%203_2023_104-110.pdf

47. Opatskyi, R. Protection of children's rights as a component of the national security of Ukraine. In International and national security: Theoretical and applied aspects: Theses of the 5th international scientific-practical conference. 2021. pp. 65-68). Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15728/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9D%D0%92-2021_%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86-1_%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.pdf

Інформація про автора:

Козленко Олександр Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри оперативно розшукової діяльності

Одеського державного університету внутрішніх справ

вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна

<https://orcid.org/0009-0005-7749-3717>